

Radoslav
Tomić

Crtice o slikama u Šibeniku, Murteru i Marini

Giovanni Laudis

Crkva Sv. Dominika u Šibeniku pretrpjela je posljednjih desetljeća nemilu sudbinu. Nakon što su redovnici napustili samostan, crkveni se inventar raspršio pa je danas teško u cjelini sagledati izvorni izgled, raspored oltara i na njima izloženih slika. Na monumentalnom drvenom glavnom oltaru prije njegova uklanjanja bila je izložena *pala portante* s prikazom *Bogorođice od Presvetoga Ružarija*.¹ Na sredini donjega dijela prikazani su sv. Dominik i sv. Katarina Sijenska. U gornjem dijelu je otvor za stariju sliku Bogorođice s djetetom, koju je 1917. godine zamijenila novija koja prikazuje Bogorođicu s djetetom i krunicom u rukama.² Bogorođicu krune dva anđela, a njezin lik "pridrđavaju" maleni anđeli naslikani s obje strane. Uokolo su, u ovalnim medaljonima, naslikana otajstva svete krunice međusobno povezana procvatim ružama. Tako povezana radosna, žalosna i slavna otajstva sv. Tereza Avilska tumačila je kao lanac koji spaja nebo i zemlju.

Smatralo se da je slika djelo Carla Ridolfija (1594.–1658.) u prvom redu zbog toga što

sâm slikar u svojoj biografiji navodi da je izradio *una (tavola op. a.) per Sebenico con la divozione del Rosario*.³

Takvo mišljenje treba otkloniti i ispraviti jer se tijekom obnove otkrio slikarov potpis u donjem dijelu slike između svetačkih likova: GIO LAVDIS VENETVS.

Natpis otkriva da je autor šibenske slike Giovanni Laudis (1553.–1631.) iz Venecije.⁴

U istoj šibenskoj crkvi nalazi se još jedna potpisana Laudisova slika na kojoj je naslikana *Bogorođica s djetetom i sv. Hijacintom*. Pišući o toj slici, Kruno Prijatelj⁵ upozorio je da je kompozicija Laudisove slike identična istoimenoj pali Baldassarea D'Anne u dominikanskoj crkvi u Starom Gradu na Hvaru, na kojoj je središnji prikaz Gospe i sv. Hijacinta okružen prizorima iz života toga dominikanskog sveca. Oba slikara mogla su u svom radu koristiti isti grafički predložak ili neku treću sliku. Jedna manja oltarna pala Jacopa Palme Mlađeg u starogradskom dominikanskom samostanu u kompoziciji je posve bliska navedenim slikama.⁶ Takvih bi se primjera

1 Oltar i dva anđela preuzeta su početkom 2011. godine na restauraciju u Hrvatski restauratorski zavod u Splitu. Sliku *Bogorođica od Presvetoga Ružarija*, drveni oltar i dva anđela koja su stajala uz oltar kataloški sam obradio za izložbu *Dominikanci u Hrvatskoj*, koja je bila priređena 2008. godine.

2 Slika je kopija *Bogorođice s djetetom* s oltarne pale Filippa Zanibertija u istoj crkvi. Kopiju je izradila E. Gallovich 1917. godine kako je upisano na stražnjoj strani platna (5. 1917 / E. Gallovich).

3 C. RIDOLFI, *Le Meraviglie dell'arte ovvero vite dei pittori veneti e dello stato*, II, Padova, 1837. (preisak: 2000.), 569; K. PRIJATELJ, "Dvije Ridolfijeve pale 'Gospe od Ružarija' u Dalmaciji", u: *Peristil*, 8–9, Zagreb, 1965./1966., 118–120, sl. 2–3.

4 Možda bi se njegovo prezime trebalo pisati Laudi.

5 Potpis glasi: IONNES LAUDIS F. Usp. K. PRIJATELJ, "Giovanni Laudis u šibenskoj dominikanskoj crkvi", u: *Peristil*, 8–9, Zagreb, 1965./1966., 115–117. Autor se pitao nije li Laudis naslikao i palu *Obrezanje Kristovo* u istoj šibenskoj crkvi Sv. Dominika.

vjerojatno moglo još naći, što potvrđuje da je postojao zajednički predložak.

Prisutnost dviju Laudisovih slika u crkvi Sv. Dominika u Šibeniku može se protumačiti činjenicom da je umjetnik bio dominikanski redovnik te da je izradio veći broj djela i za dominikansku crkvu SS. Giovanni e Paolo u Veneciji. Njegove radove u toj crkvi (koji su prethodno smatrani izgubljenim) objavio je Sandro Sponza 1994. i 1996. godine.⁷ Riječ je o osam luneta s portretima svetaca koji se čuvaju u sakristiji te crkve. Na svakoj luneti prikazana su po dva sveca ili svete. O njima je već u 18. stoljeću pisao redovnik Rocco Curti u kronici o crkvi i samostanu SS. Giovanni e Paolo u Veneciji. Curti je zabilježio da je *Pad[re] F. [rà]Gio: Sisto Laudi* umro 1631. od kuge u 78. godini, da je bio dominikanski redovnik u navedenom samostanu, te da je u sakristiji naslikao sve lunete blizu stropa prikazavši svece, biskupe, pape i generale svoga reda. Na lunetama su sljedeći prikazi:

sv. Luigi Bertrand i bl. Jacopo Salomoni
sv. Hijacint i sv. Romuald
Giovanni da Vercelli i papa sv. Pio V.
bl. Berengario i bl. Nikola Ugarski
sv. Toma Akvinski i sv. Vinko Fererski
bl. Margarita Ugarska i bl. Benvenuta Austrijska
bl. Marija iz Venecije i bl. Margarita iz Città di Castello
sv. Janja iz Montepulciana i sv. Katarina Sijenska
sv. Dominik i sv. Petar Mučenik.

6 Z. DEMORI STANIČIĆ, "Palma Mladi i protureformacija. Slika sv. Hijacinta u Starom Gradu na Hvaru", u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 16, Zagreb, 1992., 97–107.

7 S. SPONZA, Gian Sisto de Laudis, "Un 'Penello' di Pietro Mera ed un dipinto di Francesco Zanella nella sacristia dei Santi Giovanni e Paolo a Venezia", u: *Contributi, problemi di conservazione e restauri, Quaderni della Soprintendenza per i beni artistici e storici di Venezia*, 19, Venezia, 1994., 95–103; S. SPONZA, "Gian Sisto de Laudis ed un dipinto di Francesco Zanella", u: *Quaderni della Soprintendenza per i beni artistici e storici di Venezia*, 20 (Per una monografia sulla basilica dei Santi Giovanni e Paolo), Venezia, 1996., 144–147.

Laudis je u istoj sakristiji izradio i dvije, davno nestale freske. Na jednoj je prikazao susret sv. Dominika i sv. Franje, a na drugoj sv. Hijacinta. Za samostan S. Domenico di Castello naslikao je *Posljednju večeru* koja se danas čuva u Seminario patriarcale u Veneciji.

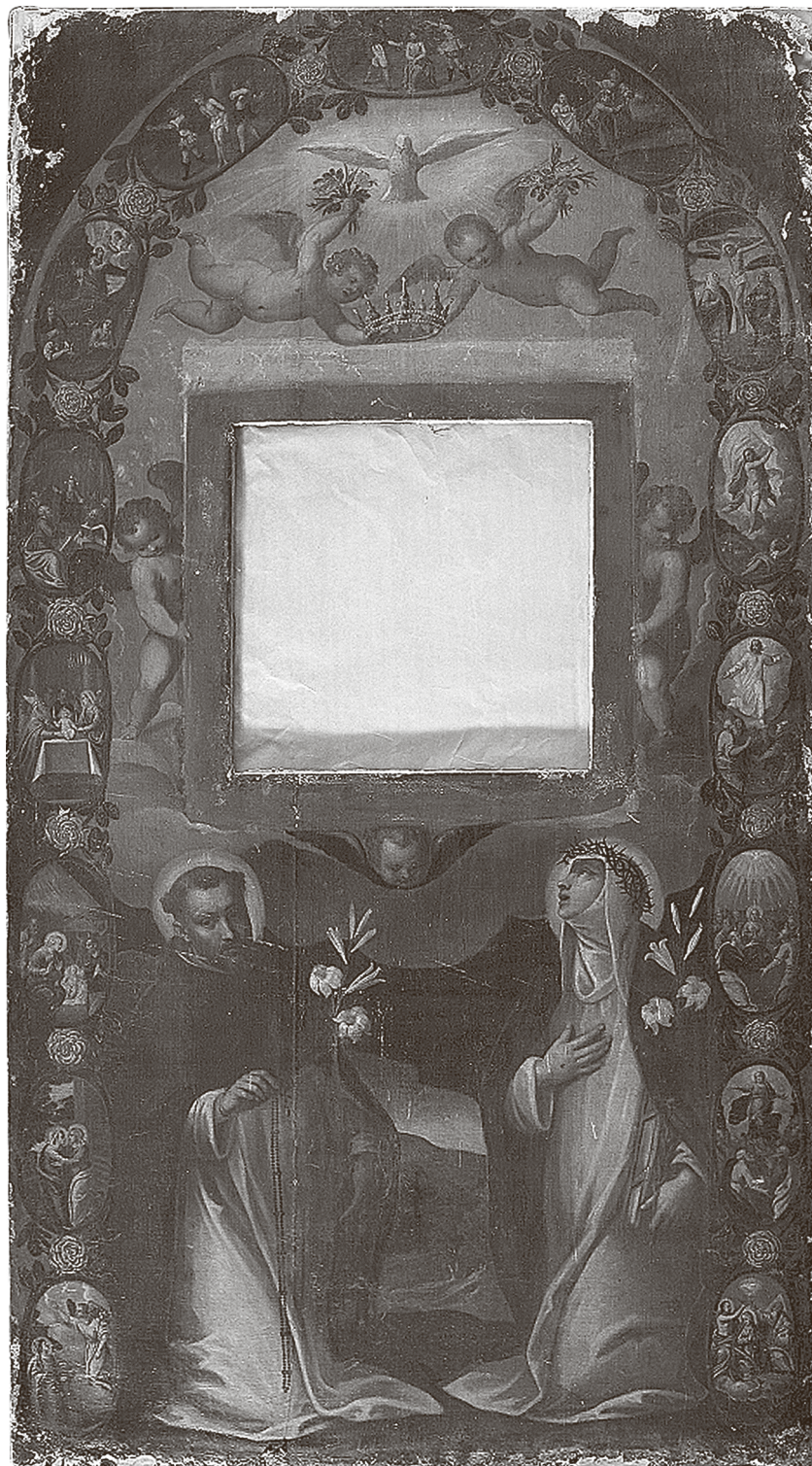
Sponza slikarovo ime hipotetski tumači kao Gian Sisto de Laudis (da Lodi), pomišljajući da upućuje na njegovo podrijetlo iz toga lombardijskoga grada.

Vjerojatno je narudžba slika za šibenski samostan bila uvjetovana određenom povezanošću s dominikanskim samostanom SS. Giovanni e Paolo u Veneciji: možda je neki redovnik iz Venecije došao u Šibenik ili obrnuto, pa su izradu oltarnih pala povjerili svome subratu i slikaru koji je tako ostavio svjedočanstvo o povezanosti dviju obala na duhovnom i umjetničkom planu. Stoga doista nije isključeno da je Laudis naslikao i treću palu u šibenskoj crkvi sv. Dominika na kojoj je, neobično, kirurški precizno naslikao *Obrezanje Kristovo* sa svetim Dominikom u prednjem planu i mogućim autoportretom u pozadini.

Što se tiče vremena nastanka slike, treba pomišljati na treće desetljeće 17. stoljeća, iako će se pouzdanije moći o tome pisati kad se utvrde narudžbe svih drvenih oltara i oltarnih pala iza kojih su, prema pisanju Federika A. Galvanija, stajali članovi uglednih šibenskih obitelji.⁸ Spomenimo kao mogući putokaz da je drveni retabl i sliku Filippa Zanibertija naručio biskup Vincenzo Arrigoni prije 1626. godine. Te je godine umro i pokopan u kamenoj grobnici koju je isklesao i postavio uz oltar šibenski majstor Antun Nogulović.⁹

8 F. A. GALVANI, *Il Re d'armi di Sebenico*, II, Venezia, 1884., 10–11.

9 R. TOMIĆ, "Prijedlog za Filipa Zanibertija u Šibeniku", u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 28, Split, 1989., 143–51. O Arrigonijevoj grobnici kao djelu Antuna Nogulovića pisao sam u katalogu *Dominikanci u Hrvatskoj* 2008. godine.

← Giovanni Laudis,
Bogorodica od
Presvetog Ružarija,
Šibenik, crkva Sv.
Dominika

→ Giovanni
Battista Augusti
Pitteri, Sveta
Obitelj sa sv.
Rokom, sv.
Sebastijanom i sv.
Ivanom Krstiteljem,
Murter, crkva Sv.
Roka

Giovanni Battista Augusti Pitteri

U pokušaju da iscrpnije rasvijetlim život i predložim katalog djela posvetio sam slikaru Giovanniju Battisti Augustiju Pitteriju monografski rad 2002. godine.¹⁰ O Pitteriju se pisalo i nakon toga: Bojan Goja je u bilješkama zadarskoga arhiva pronašao, uz ostale podatke, i dokument prema kojemu se slikar spominje kao živ 1759. godine, dok su Ivana Prijatelj Pavičić, Radoslav Tomić i Sanja Cvetnić predlagali proširenje njegova kataloga novim slikama.¹¹

Pitteri nije veliki slikar, ali je njegov položaj u umjetnosti 18. stoljeća u Dalmaciji neobično važan: iz Venecije je stigao u Zadar kao formiran majstor u naponu snaga. Radio je ne samo za naručitelje iz Zadra nego i za široki prostor od Paga, preko Visovca, do Splita i Hvara. U pokušaju formiranja kataloga njegovih djela, temeljenog na povijesnim i arhivskim podacima te stilskim odlikama koje je bilo moguće prepoznati na slikama isključivo religioznih tema, uočio sam da je slikar oscilirao u kvaliteti, da je imao "uspone i padove" koji su kadšto znali izazvati zabunu i otvoriti sumnju u ispravnost zaključaka i atributivnih prijedloga. Relativno vješto naslikana i potpisana pala Sv. Barbara (Zadar, SICU), svijetloga kolorita i herojski zamišljene svetičine figure, spretnije je djelo u odnosu na Pitteriju pripisane slike u zadarskoj okolici. Usprkos spoznaji da

¹⁰ R. TOMIĆ, *Slikar Giovanni Battista Augusti Pitteri u Dalmaciji*, Zagreb, 2002.

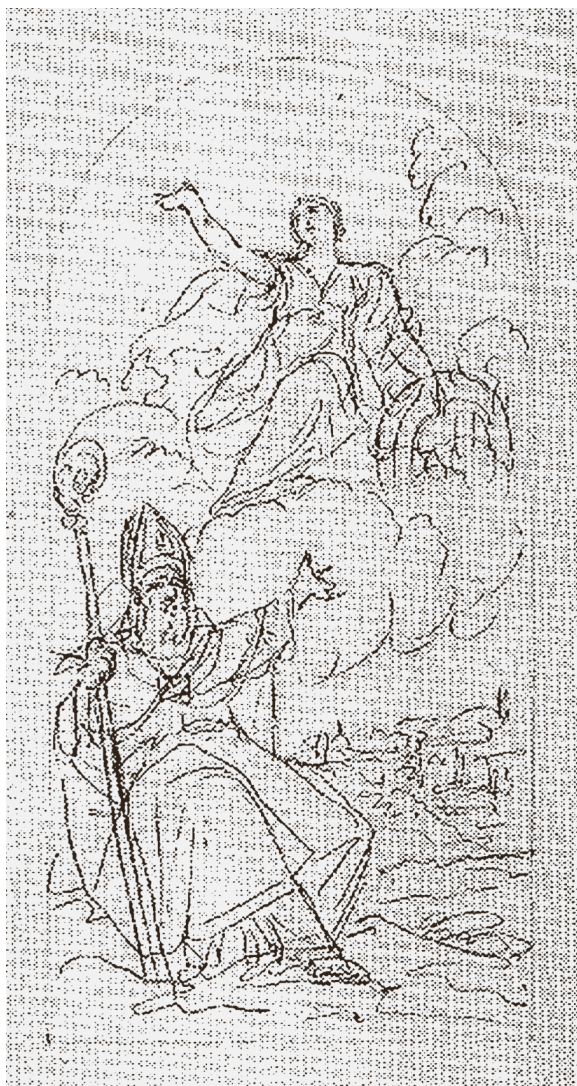
¹¹ I. PRIJATELJ PAVIČIĆ, "Prilog poznavanju slikarskog opusa Giovannija Battiste Augustija Pitterija", u: *Peristil*, 47, Zagreb, 2004., 83–88; B. GOJA, "Doprinos slikarskom opusu Giovannija Battiste Augustija Pitterija – Otajstva Presvetog Ružarija u Sutomiščici na otoku Ugljanu i arhivska istraživanja", u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 30, Zagreb, 2006., 121–130; R. TOMIĆ, "Dopune slikarstvu u Dalmaciji (Baldassare D'Anna, Antonio Bellucci, Antonio Grapinelli, Giovanni Battista Augusti Pitteri, Giovanni Carlo Bevilacqua)", u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 29, Zagreb, 2005., 176–182; S. CVETNIĆ, "Venecijanski 'mali majstori' u franjevačkim samostanima Bosne i Hercegovine", u: *Peristil*, 51, Zagreb, 2008., 183–195.

je slikar radio jednostavnija i skromnija djela za male sredine i skromne naručitelje, ipak je stalno "prijetila opasnost" da brojne "ružne i neugledne" slike 18. stoljeća u udaljenim crkvama pripišem istome majstoru. Važno uporište u "atributivnim vježbama" bila je registracija slikarova potpisa na oltarnoj pali *Raspeće* iz župne crkve Sv. Lovre u Kalima na otoku Ugljanu, jer je upravo taj potpis bio autentični putokaz koji je omogućio da se veća skupina sličnih, likovno skromnih djela, čini mi se i danas, uvjerljivo poveže uz njegovo ime. Oltarnu palu *Sveta Obitelj sa sv. Rokom, sv. Sebastijanom i Ivanom Krstiteljem* iz crkve Sv. Roka u Murteru (danas u župnoj kući u Murteru) tada sam uključio u Pitterijev katalog, iako sam često sa zebljom pomišljao da sam, vođen intuicijom, možda pogriješio. Ma koliko modelacija likova i kolorit upućuje na njegov rukopis, ipak su površnost i kompozicijski nemar otvarali mogućnost da je pred nama djelo nekoga drugoga "malog" majstora koji je baratao sličnim stilskim postupkom i načinom rada. Dilema se razriješila u Pitterijevu korist jer je u nedavnoj restauraciji slike u lijevom kutu, uz nogu sv. Sebastijana, otkriven monogram GBP koji sam prepoznao kao inicijale slikarova imena (Giovanni Battista Pitteri).

Giovanni Carlo Bevilacqua

Giovanni Carlo Bevilacqua (1775. – 1849.) ostavio je važan trag u mletačkoj umjetnosti kasnoga 18. i prve polovice 19. stoljeća prvenstveno fresko ciklusima koje je radio u palačama i vilama Venecije i Veneta. Ali, taj predstavnik klasicističke umjetnosti razgranao je djelatnost radeći oltarne pale, portrete i brojne crteže koji svjedoče o gipkosti njegova rukopisa i načinu rada koji se temeljio na studioznim pripremnim skicama i crtežima (često je riječ i o akvarelima) i znalačkom korištenju boja, pokazujući da je slikarstvo u Veneciji ostalo vitalno i nakon političkog sloma Republike i rasapa mletačkoga društva koje je slijedilo nakon toga. Slikar je u *Autobiografiji* pomno sastavio katalog svojih djela bilježeći često uz njih

→ Giovanni Carlo Bevilacqua, Sv. Katarina Aleksandrijska i bl. Ivan Trogirski, pripremni crtež za oltarnu palu u Marini kraj Trogira, Venecija, Accademia di Belle Arti

imena naručitelja, mjesto gdje se slike nalaze te niz sitnih podataka koji ponekad mogu biti vrijedni za šire zaključke. Bevilacqua spominje i slike koje je izradio za naručitelje iz Dalmacije. Taj sam popis objavio i utvrdio njegova sačuvana i nestala (?) djela u Marini kraj Trogira, Makarskoj i Korčuli.¹² Tom

sam prigodom spomenuo da oltarna pala Sv. Katarina Aleksandrijska i bl. Ivan Trogirski u župnoj crkvi Sv. Jakova u Marini kraj Trogira “gotovo u svim pojedinostima slijedi pripremni crtež” iz Museo Correr u Veneciji, ali crtež zabunom nisam priložio uz opis. Kako je riječ o važnom “dokumentu” (možda je služio i kao *contract-drawing*) donosim ga ovom prigodom, u tekstu koji je, i sam na razini pripreme skice, želio dopuniti znanja o slikama u našim crkvama, ispraviti pogreške i nejasnoće, koje se logično javljaju tijekom istraživanja. x

¹² R. TOMIĆ, “Dopune slikarstvu u Dalmaciji (Baldassare D’Anna, Antonio Bellucci, Antonio Grapinelli, Giovanni Battista Augusti Pitteri, Giovanni Carlo Bevilacqua)”, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 29, Zagreb, 2005., 177–184. Tu je navedena starija literatura.